

شبهات‌های فراوان فرهنگی و هنری بین دو کشور این رابطه را اثبات می‌کند.

امسال نودمین سالگرد برقراری روابط رسمی بین دو کشور ایران و ژاپن است و به همین مناسبت، در این نوشتار کوتاه می‌کوشیم به اجمال به معرفی برخی وقایع و رویدادها در تاریخ معاصر که نقطه عطفی در روابط بین دو کشور محسوب می‌شوند بپردازیم.

سفر نخستین فرستاده رسمی دولت ژاپن به ایران بر اساس شواهد موجود، تا پیش از دوران قاجار، ایرانی‌هایی به ژاپن و ژاپنی‌هایی به ایران سفر کرده بودند، اما از دوران قاجار سفرهای رسمی ژاپنی‌ها به ایران و ایرانیان به ژاپن آغاز می‌شود. نخستین فرستاده رسمی حکومت ژاپن به ایران ماساهارو یوشیدا (Masaharu Yoshida) دیپلمات کارکننده وزارت خارجه ژاپن است که در سال ۱۸۸۰ میلادی (۱۲۵۹ شمسی) به فرمان امپراتور میجی، به‌عنوان فرستاده و نماینده رسمی دولت ژاپن به سه کشور هندوستان، ایران و عثمانی سفر می‌کند و پس از بازگشت به ژاپن، سفرنامه خود را منتشر می‌نماید.

او با کشتی و از راه خلیج فارس وارد ایران می‌شود و پس از دیدن شهرهای شیراز و اصفهان به تهران می‌رسد. یوشیدا در تهران با ناصرالدین شاه قاجار دیدار و گفتگو می‌کند و در این دیدار، ناصرالدین شاه از یوشیدا درباره آشنایی ژاپنی‌ها با پدیده قطار سوال می‌کند و یوشیدا پاسخ می‌دهد که ژاپن از مدتی پیش به توسعه خط آهن خود پرداخته و در پی تولید لوکوموتیو در داخل کشور است. البته ناصرالدین شاه قاجار در دومین سفر خود به اروپا در ۱۲۵۷ شمسی، (۱۸۷۸ میلادی) نیز در سن پترزبورگ با سفیر ژاپن دیدار کرده بود. پس از یوشیدا نیز چندین دیپلمات ژاپنی به ایران سفر کردند و نتایج مشاهدات خود از این سفرها را در قالب سفرنامه‌هایی منتشر کردند. بسیاری از این سفرنامه‌ها به فارسی ترجمه و در ایران منتشر شده‌اند.

جنگ‌های روس و ژاپن و کتاب «میکادونامه»

نخستین بار که نام ژاپن در ایران و بین مردم ایران طنین‌انداز می‌شود، در جریان جنگ‌های اول ژاپن و روسیه است. در سال ۱۰۹۴ و ۱۹۰۵ میلادی، ژاپن ارتش روسیه تزاری را مغلوب می‌کند و نیروی دریایی این کشور را که پس از نیروی دریایی انگلستان بزرگترین نیروی دریایی جهان بود در هم می‌شکند. وقتی خبر این پیروزی به ایران رسید، ایرانی‌ها که به مدت چندین دهه از همسایه

مروری اجمالی بر سیر ۹۰ ساله روابط ایران و ژاپن

نعمت حسنی*

سید آیت حسینی**

در دوران باستان به طور قطع نمی‌توان اظهار نظر کرد، اما تاکنون شواهد متعدد باستان‌شناسی کشف شده‌اند که فرضیه وجود رابطه مستقیم بین ایران و ژاپن را در دوران باستان تقویت می‌کند. برای نمونه در ماه اوت سال ۲۰۱۶، دانشمندان ژاپنی با فناوری جدید موفق به خواندن نوشته‌های روی یک قطعه چوبی شدند که در سال ۱۹۶۶ در معبدی در شهر نارا پیدا شده بود. روی این قطعه چوب، نام معلمی نوشته شده که در سال ۷۶۵ میلادی در نارا مشغول به تدریس بوده است. دانشمندان این نام را هاشی‌نو کیومیچی (Hashi-no Kiyomichi) خواندند که شاید بتوان آن را «کیومیچی از اهالی پارس» ترجمه کرد. در دهه‌های اخیر شواهد زیادی مانند این نمونه پیدا شده است که احتمال حضور ایرانی‌ها در ژاپن در دوره باستان را تقویت می‌کند. اما حتی بدون در نظر گرفتن این شواهد، ژاپن و ایران به طور قطع به صورت غیرمستقیم و با واسطه و از طریق چین و جاده ابریشم قرن‌ها در ارتباط بوده‌اند و وجود

مقدمه

نقطه آغاز روابط رسمی سیاسی میان دو کشور ایران و ژاپن انعقاد یک قرارداد دوستی در سال ۱۳۰۸ شمسی بین دو دولت است. پیش از آن، یعنی در سال ۱۳۰۵ شمسی، دولت ژاپن مبادرت به تأسیس یک نمایندگی تجاری در ایران کرده بود و در پی آن، تمایل خود را برای برقراری روابط رسمی سیاسی ابراز نمود که این مسأله در نهایت مورد استقبال دولت وقت ایران واقع شد و بدین ترتیب، سه سال پس از انعقاد پیمان دوستی، یعنی در فروردین ماه سال ۱۳۰۸ شمسی، پیمان‌نامه‌ای که حدود و اساس روابط دو طرف را مشخص می‌کرد به امضاء طرفین رسید و یک سال بعد، یعنی در تیر ماه سال ۱۳۰۹ شمسی، سفارت ایران در توکیو گشایش یافت.

اما دو ملت ایران و ژاپن از قرن‌ها پیش به اشکال مستقیم و غیرمستقیم با یکدیگر در ارتباط بوده و به روی هم اثر گذاشته‌اند. درباره نوع ارتباط دو کشور

در ایران نیز در سال ۱۳۶۶ شمسی (۱۹۸۷ میلادی) برای نخستین بار زبان ژاپنی به عنوان زبان دوم در دانشگاه تهران ارائه شد و هفت سال بعد، یعنی در سال ۱۳۷۳ شمسی (۱۹۹۴ میلادی)، رشته زبان و ادبیات ژاپنی در دانشکده زبان‌های خارجی دانشگاه تهران تأسیس شد که تا به امروز به آموزش دانشجویان پرداخته است. همچنین از مهرماه سال ۱۳۷۸ شمسی (۲۰۰۸ میلادی) دوره کارشناسی ارشد آموزش زبان ژاپنی نیز در دانشگاه تهران تأسیس شد که به تربیت مدرسان زبان ژاپنی در ایران پرداخته است. علاوه بر این دو رشته، از سال ۱۳۹۲ شمسی (۲۰۱۳ میلادی) رشته مطالعات ژاپنی در مقطع کارشناسی ارشد نیز در دانشکده مطالعات جهان دانشگاه تهران تأسیس شده است. در حال حاضر، زبان و ادبیات ژاپنی در دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی دانشگاه تهران و اقتصاد و فرهنگ و هنر ژاپن در دانشکده مطالعات جهان این دانشگاه تدریس و پژوهش می‌شود.

مسئله آموزش زبان در رابطه بین دو کشور از این رو حائز اهمیت است که از آغاز ارتباط میان ایران و ژاپن، رابطه دو کشور با واسطه زبان‌های اروپایی انجام می‌شد و علاوه بر مکاتبات و دیدارهای رسمی سیاسی، کلیه روابط اقتصادی و علمی و فرهنگی بین دو کشور نیز با کمک مترجمان زبان‌های انگلیسی و فرانسوی و غیره انجام می‌شد. آثار ادبی ژاپن نیز در ایران همیشه به صورت غیرمستقیم از زبان‌های اروپایی به فارسی ترجمه می‌شد. اما در سال‌های اخیر، با افزایش تعداد افراد مسلط به زبان ژاپنی در ایران و مترجمان فارسی در ژاپن، خوشبختانه زبان‌های اروپایی واسطه به تدریج از میان روابط

سال ۱۹۵۳ میلادی (۱۹۳۲ شمسی) با ۵۵ خدمه از بندر کوبه راهی بندر آبادان می‌کند. این ناو از میان کشتی‌های جنگی انگلیسی در خلیج فارس عبور می‌کند و حلقه محاصره را می‌شکند و نفت ایران را از آبادان تا بندر کاواساکی حمل می‌کند. این اقدام بازتاب گسترده‌ای در رسانه‌های جهان می‌یابد. پس از این واقعه، دولت انگلیس سفیر ژاپن را احضار می‌کند و از دولت ژاپن شکایت می‌کند. اما در نهایت راه به جایی نمی‌برد و در نتیجه این اقدام، تحریم نفتی ایران شکسته می‌شود.

آغاز آموزش زبان‌های فارسی و ژاپنی در دو کشور

در سال ۱۹۲۵ میلادی (۱۳۰۴ شمسی) نخستین کلاس آموزش زبان فارسی در مدرسه زبان‌های خارجی اوساگا (که بعدها دانشگاه مطالعات خارجی اوساگا نامیده شد) دایر می‌شود. سی و شش سال بعد یعنی در سال ۱۹۶۱ میلادی (۱۳۳۹ شمسی)، رشته آموزش زبان فارسی برای نخستین بار در دانشگاه مطالعات خارجی اوساگا راه‌اندازی می‌شود. یک سال پس از پیروزی انقلاب اسلامی، یعنی در سال ۱۹۸۰ میلادی (۱۳۵۸ شمسی) نیز دومین گروه آموزشی زبان فارسی در ژاپن در دانشگاه مطالعات خارجی توکیو راه‌اندازی می‌شود. در حال حاضر، علاوه بر این دو دانشگاه، زبان فارسی در دانشگاه دایتو بونکا (Daitō Bunka University)، دانشگاه چوئو (Chūō University) و دانشگاه توکیو (Tōkyō University) نیز به‌عنوان زبان دوم تدریس می‌شود. در چند دهه گذشته، بسیاری از آثار ادبی کلاسیک و مدرن فارسی به زبان ژاپنی ترجمه شده است و پژوهش‌های زیادی درباره زبان و ادبیات فارسی در ژاپن صورت گرفته است.

شمالی خود در جنگ‌های گوناگون شکست خورده بودند، شگفت‌زده و خوشحال شدند و ملت ژاپن را تحسین کردند. علاقه به ژاپن و کنجکاوی درباره آن و آرزوی سرمشق قرار دادن این کشور در ایران از این دوران آغاز شد.

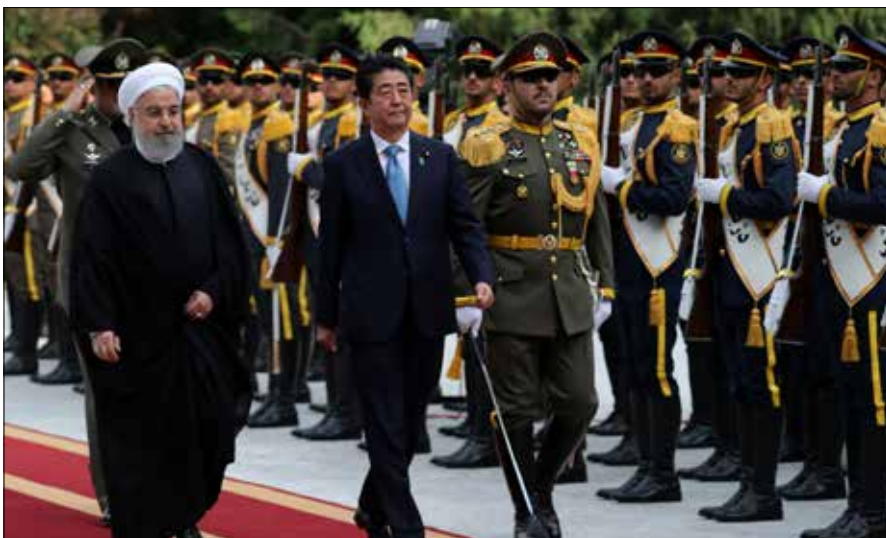
در سال ۱۲۸۴ شمسی یعنی درست یک سال قبل از امضا شدن فرمان مشروطیت، یک شاعر مشروطه‌خواه ایرانی به نام «حسینعلی تاجر شیرازی» مثنوی بلندی در بحر متقارب (وزن شاهنامه فردوسی) در ستایش از ملت ژاپن و شجاعت سرداران ارتش آن در جنگ با روسیه سرود و نام این اثر خود را «میکادونامه» گذاشت. «میکادو» لقب امپراطوران ژاپن است. این کتاب یک سال بعد از سرایش در کلکته هند به چاپ رسید. این اثر ارزشمند در سال ۱۳۸۵ شمسی توسط مؤسسه میراث مکتوب و با همکاری دانشگاه مطالعات خارجی اوساگا در تهران تجدید چاپ شده است.

قطع موقت روابط و برقراری مجدد آن

پس از وقوع جنگ دوم جهانی در سال ۱۳۲۱، روابط دو کشور ناگزیر قطع گردید و فشاری که قوای متفقین بر دولت ایران وارد می‌کردند ایران را مجبور کرد در روز ۹ اسفند ماه سال ۱۳۲۳ رسماً به ژاپن اعلان جنگ کند. البته خصومت و تضاد منافع بین دو کشور وجود نداشت و اعلان جنگ به ژاپن صرفاً ناشی از فشارهای انگلستان و شوروی بود که ایران را در اشغال خود داشتند، پس از شکست ژاپن در جنگ جهانی دوم و بمباران اتمی هیروشیما، ایران نیز همانند بسیاری از کشورهایی که با ژاپن در حال جنگ بودند، در کنفرانس صلح «سانفرانسیسکو» شرکت نمود و عهدنامه صلح با ژاپن را امضاء کرد. به دنبال این اقدام، مجدداً سفارتخانه ژاپن در تهران در سال ۱۳۲۲ و یک سال بعد، یعنی در سال ۱۳۳۳ سفارتخانه ایران در توکیو بازگشایی شد.

شکستن تحریم نفتی ایران و ماجرای کشتی نیشومارو

پس از ملی شدن صنعت نفت ایران توسط دولت مصدق در ۲۹ اسفند سال ۱۳۲۹، انگلستان و ایالات متحده در واکنش به این اقدام، خرید نفت از ایران را تحریم کردند تا با جلوگیری از فروش نفت، اقتصاد ایران را از کار بیاندازند. این نخستین تحریم اقتصادی ایران در تاریخ معاصر محسوب می‌شود. در این میان، شرکت ژاپنی ایده‌میتسو کوسان (Idemitsu Kōsan Co.,Ltd) با شجاعت دست به کار می‌شود و کشتی نفتکش خود موسوم به «نیشومارو» (Nisshōmaru) را در ۲۳ مارس

دو کشور حذف می‌شوند تا دو ملت بتوانند بدون واسطه و به زبان خود با یکدیگر گفتگو کنند.

حجم روابط اقتصادی ایران و ژاپن در پیش و پس از انقلاب اسلامی

طبق آمار رسمی موجود، در سال ۱۹۶۷ میلادی (۱۳۴۶ شمسی)، حجم روابط تجاری دو کشور ایران و ژاپن فقط ۶۰۵/۸ میلیون دلار بود که ۷۷ میلیون دلار آن مربوط به صادرات ژاپن به ایران و ۵۲۸/۸ میلیون دلار آن به واردات از ایران اختصاص داشت. در سال ۱۹۷۷ میلادی (۱۳۵۶ شمسی)، ژاپن کالاهایی به ارزش ۱/۹۳ میلیارد دلار به ایران صادر نمود و در مقابل ۴/۲۴ میلیارد دلار از ایران واردات داشت که بدین ترتیب، حجم روابط تجاری در مقایسه با سال ۱۹۶۷ یعنی ده سال پیش از آن ده برابر افزایش یافت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، حجم مبادلات تجاری بین دو کشور گسترش چشمگیری یافت و در سال ۲۰۰۶ میلادی (۱۳۸۵ شمسی) به مرز ۱۲/۳ میلیارد دلار رسید.

ایران به عنوان کشوری با جمعیت ۸۰ میلیون، بازار بالقوه خوبی برای کشورهای اروپایی است. در جولای ۲۰۱۵ با امضای برجام و برداشته شدن تحریم‌های اقتصادی علیه ایران، ژاپن هم شروع به برنامه‌ریزی برای توسعه تجارت با ایران کرد. با این حال با روی کار آمدن ترامپ و خروج او از توافق هسته‌ای بار دیگر شرایط مبهم شد.

نتایج تجارت در سال ۲۰۱۷ نشان می‌دهد میزان واردات نفت ژاپن از ایران ۵.۵٪ از نفت مورد نیاز ژاپن را تشکیل داده است. با سخت‌تر شدن اوضاع، از اکتبر ۲۰۱۸ ژاپن واردات نفت از ایران را متوقف و به دنبال سایر تولیدکنندگان نفت از جمله عربستان سعودی رفت.

اهم نقاط عطف روابط دو کشور

مهم‌ترین نقاط عطف روابط دو کشور را می‌توان به صورت زیر خلاصه نمود:

در سال ۱۹۲۹: سفارت ژاپن در ایران احداث شد.

سال ۱۹۵۸: محمدرضا پهلوی، شاه سابق ایران از ژاپن بازدید کرد.

سال ۱۹۶۰: ولیعهد و شاهزاده‌های وقت ژاپن که در حال حاضر شاه و ملکه ژاپن هستند از ایران بازدید کردند.

سال ۱۹۷۸: نخست وزیر ژاپن، فوکودا تاکیو به ایران سفر کرد. تا آن زمان هیچ یک از نخست وزیرهای ژاپن به ایران سفر نکرده بودند.

سال ۲۰۰۰: محمد خاتمی رئیس‌جمهور وقت

ایران اولین رئیس‌جمهور ایران بود که به ژاپن سفر کرد. او با موری یوشاریو نخست وزیر ژاپن گفت‌وگو کرد. ژاپن حق اولویت مذاکره برای توسعه میادین آزادگان را دریافت کرد.

سال ۲۰۰۴: شرکت اینپکس ژاپن و شرکت ملی نفت ایران وارد توافق توسعه میادین آزادگان شدند. طرف ژاپنی ۷۵٪ سرمایه‌گذاری ۲ میلیارد دلاری این پروژه را برعهده گرفت.

سال ۲۰۰۶: شورای امنیت سازمان ملل قطع‌نامه‌ای را تصویب کرد و طی آن از ایران خواست که فعالیت‌های مربوط به غنی‌سازی اورانیوم خود را متوقف کند. در این قطع‌نامه نسبت به تحریم‌های اقتصادی هشدار داده شد. ژاپن سهم خود را از ۷۵ درصد به ۱۰ درصد در پروژه آزادگان کاهش داد.

سال ۲۰۰۸: فوکودا یاسئو نخست وزیر ژاپن و محمود احمدی نژاد رئیس‌جمهور وقت ایران در رم ایتالیا دیدار کردند. این اولین دیدار بعد از سال ۲۰۰۰ بود.

سال ۲۰۱۰: ژاپن به طور کامل از پروژه توسعه میادین آزادگان عقب نشینی کرد.

سال ۲۰۱۳: شینزو آبه نخست وزیر ژاپن و حسن روحانی رئیس‌جمهور ایران در نیویورک دیدار داشتند.

سال ۲۰۱۸: دیدار آقای آبه و آقای روحانی در نیویورک

سال ۲۰۱۹: دیدار آقای آبه از ایران و دیدار با رهبری و ریاست جمهوری

ژاپن در راستای تأمین انرژی خود از همان ابتدا و پس از برقراری روابط دیپلماتیک به نفت ایران علاقه نشان داده و این علاقه همچنان و علیرغم مشکلات ناشی از تحریم‌ها حفظ شده است

چالش‌های روابط دو کشور

اصولاً بررسی روابط دو کشور بایستی با عنایت به روابط آن‌ها با کشورهای مهم جهان و جایگاه آن‌ها در معادلات جهانی و منطقه‌ای صورت پذیرد. ژاپن گرچه در جنگ‌های جهانی در مقابل غرب و بویژه

آمریکا بود، لیکن با شکست نظامی سال ۱۹۴۵ عملاً به صورت مستعمره آمریکا در آمد که این وضعیت کم و بیش همچنان ادامه دارد.

ایران نیز قبل از انقلاب اسلامی از هم‌پیمانان غرب و به ویژه آمریکا بود که بعد از انقلاب ۱۳۵۷ این روند معکوس شده و در مقابل آمریکا و غرب قرار گرفت. یعنی روندی که تقریباً در نقطه مقابل مسیر تحولات ژاپن صورت گرفته است.

با عنایت به اینکه ژاپن از دهه ۷۰ میلادی وارد بازارهای جهانی شده و برتری‌های زیادی در بازار جهانی به دست آورد. تقریباً همزمان با افول حکومت پهلوی و اوج‌گیری انقلاب اسلامی همراه شد. قبل از انقلاب محصولات ژاپنی و اصولاً کشور ژاپن در مقایسه با کشورهای غربی و محصولات آن‌ها مورد توجه و قبول ایرانیان نبود.

لیکن بعد از انقلاب اسلامی و آغاز دوران جنگ تحمیلی ۸ ساله به ایران، ژاپن که وارد دوران شکوفایی اقتصادی - اجتماعی شده بود مورد توجه مردم و مسئولین ایران قرار گرفت.

شرایط جنگ و فشارهای ناشی از قطع رابطه آمریکا با ایران و تحریم‌های ناشی از آن باعث شد تا عده قابل توجهی در حدود چند ده هزار نفر متقاضی کار در ژاپن شکوفا شده که نیاز به نیروی کار داشت، بشوند و با عنایت به عدم نیاز ویزا در آن زمان برای ایرانیان، حدود ۷۰ هزار نفر کارگر ایرانی در ژاپن مشغول به کار شدند.

تمایل مسئولین ایران به تقویت رابطه با ژاپن و پخش سریال‌های ارزشی ژاپنی و به ویژه سریال «سال‌های دور از خانه» یا «اوشین» در سال‌های متمادی در ایران در روند رو به رشد این علاقه تأثیر زیادی داشت. این افراد از نقاط مختلف کشور و به ویژه و به طور عمده از محلات جنوب شهر تهران بودند.

حدود ۵ درصد از این افراد در همدستی با باندهای مافیای ژاپن (یاکوزا) وارد کارهای خلاف قانون شده و متعاقباً راهی زندان شدند.

لیکن بقیه بدون ارتکاب هیچگونه خلافی در نهایت تلاش و کوشش تأثیر مثبتی بر محیط اطراف خود داشتند. این کارگران یکی از سرمایه‌های اصلی ژاپن در تغییر بینش ایرانیان نسبت به ژاپن، فرهنگ و اقتصاد آن بودند. روایت بسیار مثبت این کارگران از فرهنگ و اقتصاد بالای ژاپن باعث ایجاد نوعی نگاه مثبت و احترام آمیز ملت ایران به ژاپن و ژاپنی گردید.

حدود ۱۰ درصد از این افراد با خانم‌های ژاپنی

۲. ژاپن در راستای تأمین انرژی خود از همان ابتدا و پس از برقراری روابط دیپلماتیک به نفت ایران علاقه نشان داده و این علاقه همچنان و علیرغم مشکلات ناشی از تحریم‌ها حفظ شده است.

۳. ژاپن در دهه هفتاد میلادی به مرزهای شکوفایی اقتصادی - اجتماعی وارد می‌شود و در همین دهه انقلاب اسلامی وارد نقطه عطفی در روابط دو کشور می‌شود. با عنایت به سلطه آمریکا بر ژاپن و از دست دادن سلطه بر ایران، دو کشور در دو اردوگاه مقابل هم قرا می‌گیرند.

۴. علیرغم گسترش و تقویت روابط فرهنگی و علمی بین دو کشور، توفیق زیادی در روابط اقتصادی دو کشور در مقایسه با کشورهای نظیر چین و کره جنوبی که خود از دنبال روه‌های سیاست‌های توسعه در ژاپن بوده‌اند، حاصل نگردیده است.

۵. دو کشور حتی در سخت‌ترین شرایط هم پیوند بین خود را در زمینه‌های مختلف قطع نکرده‌اند هر چند به کمترین میزان ممکن کاهش داده‌اند.

۶. تا زمانی که ژاپن تحت سلطه آمریکا بوده و ایران در تقابل با آمریکا باشد امیدی به توسعه و تقویت روابط در هیچیک از زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و علمی نیست. این امر می‌تواند در بلند مدت با توجه به سابقه روند آن، برای همیشه جایگاه کشور ژاپن در ایران را به دیگر کشورها بدهد. ●

سفیران ایران در ژاپن افراد شاخص و بلند پایه بوده‌اند که علیرغم شرایط بسیار سخت ناشی از اختلافات و تحریم‌های شدید غرب، سعی و آفری در تقویت روابط دو کشور در زمینه‌های مختلف داشته‌اند. برای نمونه شخصیت‌های برجسته و بلند پایه‌ای نظیر دکتر عادل، دکتر کاظم پور اردبیلی، دکتر ماجدی، دکتر متکی و دکتر عراقچی از جمله سفیرانی بوده‌اند که در تقویت روابط دو کشور نقش برجسته‌ای ایفا نموده‌اند.

برای تقویت روابط مردمی بین دو کشور انجمن‌های دوستی ژاپن - ایران در ژاپن و ایران - ژاپن در ایران ایجاد شدند. این دو انجمن بیشتر به تقویت روابط فرهنگی و علمی پرداخته و در زمینه تقویت روابط اقتصادی توفیق چندانی نداشته‌اند. انجمن دوستی ایران و ژاپن که نزدیک به دو دهه از عمر آن می‌گذرد به طور مستمر فعالیت‌های متنوع فرهنگی و علمی را هر ساله اجرا نموده و از قوی‌ترین انجمن‌های دوستی بین ملت‌ها می‌باشد.

نتیجه‌گیری

با توجه به سیر روابط دو کشور ایران و ژاپن و فراز و نشیب‌های آن و با عنایت به روابط دو کشور با آمریکا و نقطه عطف انقلاب اسلامی در این فرایند، اهم نکات روابط دو کشور به صورت زیر خلاصه می‌گردد:

۱. بنظر می‌رسد از نظر تاریخی بعضی اثرات فرهنگی از ایران به ژاپن صادر شده باشد. لیکن این امر آنچنان قوی به نظر نمی‌رسد. تأثیر کارگران ایران در ژاپن در پیوند فرهنگی دو کشور بیشترین اثر را در مقایسه با هر پدیده دیگری داشته است.

ازدواج کرده و در ژاپن ماندگار شده و درصد بسیار کمی از آن‌ها نیز به ایران بازگشتند. که به روابط خانودگی خود با ژاپن ادامه می‌دهند. همین ازدواج‌ها باعث شد تا فرزندان دو رگه مشترکی بین ایران و ژاپن پدیدار شوند که بعضی از آن‌ها افراد شاخص در زمینه‌های مختلف شده و بعضی نیز به شهادت رسیده‌اند.

دانشجویان مایل به تحصیل ژاپن نیز از مسیرهای متنوع و به ویژه بورسیه وزارت تربیت ژاپن (مونوکاگاکوشو) در مقایسه با دانشجویان متقاضی به تحصیل به غرب بسیار اندک بوده و اصولاً با زحمت به چند ده نفر می‌رسد. با این حال همین تعداد اندک با تشکیل انجمن‌ها و کانون‌های فارغ التحصیلی در تقویت روابط علمی و فرهنگی و تا حدودی اقتصادی بین دو کشور ایفای نقش نموده‌اند.

از طرفی دانشجویان ژاپنی علاقمند به ایران و زبان فارسی رو به افزایش بوده و باعث گردیده تا دوره‌های زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه‌های زبان‌های خارجی نظیر توکیو و اوساکا مورد استقبال قرار گیرد. در مقابل در ایران نیز با روند رو به رشد تمایل ایرانیان به زبان و فرهنگ ژاپن، رشته زبان و ادبیات ژاپن و مطالعات ژاپن شناسی در دانشگاه تهران دایر گردیده و فعالیت‌های روز افزونی را ارائه می‌نماید.

این همکاری‌ها به ویژه در زمینه‌های مهندسی و فنی از قوت بیشتر برخوردار بوده است. پروژه‌های مشترک در زمینه‌های بلایای طبیعی از جمله زلزله در تهران، آب و محیط زیست از اهم این همکاری‌ها می‌باشد. تدوین استانداردهای فنی در این زمینه با همکاری متخصصین ژاپنی از جمله ثمرات ماندگار این همکاری‌ها می‌باشد.

آژانس همکاری‌های بین المللی ژاپن (جایکا) در بخش دولتی و سازمان تجارت خارجی ژاپن (جترو) در بخش خصوصی در هماهنگی با بخش اقتصادی سفارت ژاپن در ایران در ارائه این همکاری‌ها نقش برجسته‌ای بر عهده داشته‌اند. در عین حال بانک ژاپن برای همکاری‌های بین المللی (جی بی‌ک) هم باید به این فهرست اضافه نمود.

توجه ژاپن به مقوله تربیت و ارزش‌های والای اخلاقی، باعث شده تا ژاپنی‌ها به سینمای ارزشی ایران بویژه سینمای کودک علاقه ویژه‌ای پیدا نموده و از آثاری نظیر «خانه دوست کجاست» مرحوم عباس کیارستمی و «بچه‌های آسمان» آقای مجید مجیدی استقبال شایان و فراوانی بنمایند.

* عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی و استاد سابق دانشگاه کوبه ژاپن

** عضو هیئت علمی گروه زبان و ادبیات ژاپنی دانشگاه تهران